

ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในยุคดิจิทัล

The Leadership of Abbots in the Digital Age

พระครูปริยัตริตตวิชัย

โรงเรียนปริยัติสามัญนครราชสีมา

Phrakhrupariyatrattanawichai

Pariyatsaman nakhonratchasima school

Corresponding Author E-mail : tanawat.journal@gmail.com

(Received : 21 April, 2025; Edit : 26 April, 2025; accepted : 27 April, 2025)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในยุคดิจิทัล โดยเน้นบทบาทของเจ้าอาวาสในฐานะผู้นำทางธรรม ผู้นำทางสังคม และผู้นำด้านการจัดการวัด ที่ต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีสารสนเทศในสังคมไทยปัจจุบัน บทความได้นำเสนอกรอบแนวคิดภาวะผู้นำร่วมสมัย (Transformational Leadership) และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อการเผยแผ่ธรรมะ การบริหารจัดการภายในวัด การสร้างเครือข่ายสังคม และการส่งเสริมศรัทธาในหมู่พุทธศาสนิกชน บทความนี้เสนอแนะแนวทางการพัฒนาเจ้าอาวาสให้มีสมรรถนะด้านภาวะผู้นำยุคใหม่ที่ผสมผสานทั้งคุณธรรมและความสามารถทางดิจิทัล

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำ, เจ้าอาวาส, ยุคดิจิทัล,

Aabstract

The purpose of this article is to study the concept of leadership of abbots in the digital age. It emphasizes the role of abbots as moral leaders, social leaders, and temple management leaders who must adapt to the changes in information technology in Thai society today. The article presents the concept of Transformational Leadership and the application of technology for Dharma mission. Management within the temple, building social networks, and promoting faith among Buddhists. This article suggests ways to develop abbots to have new leadership competencies that combine morality and digital ability.

Keywords : Leadership, Abbot, Digital Age

บทนำ

ในยุคที่เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวัน ผู้นำทางศาสนาอย่างเจ้าอาวาสจึงจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว วัดมิใช่เพียงสถานที่ประกอบศาสนกิจ แต่ยังเป็นศูนย์กลางชุมชนที่มีบทบาทในการพัฒนาสังคมและจิตใจของประชาชน โดยเฉพาะในยุคดิจิทัลที่วิถีชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่ผูกพันกับเทคโนโลยีและเครือข่ายสังคมออนไลน์ ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสจึงต้องพัฒนาให้สามารถบริหารจัดการวัดและ

นำพาศรัทธาของประชาชนไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพผ่านสื่อสมัยใหม่ ภาวะผู้นำในบริบทของพระพุทธศาสนาไทยถูกตีความอย่างลึกซึ้งในมิติของ “ผู้นำทางธรรม” ซึ่งมีได้หมายถึงอำนาจในการสั่งการเท่านั้น แต่รวมถึงความสามารถในการประพฤติเป็นแบบอย่างทางจริยธรรม การนำด้วยเมตตา และการให้คำปรึกษาเชิงปัญญา (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2564) อย่างไรก็ตาม ในยุคดิจิทัล เจ้าอาวาสจำเป็นต้องมีทักษะผู้นำที่สามารถสื่อสารกับสังคมผ่านเครื่องมือดิจิทัล และนำข้อมูลข่าวสารมาใช้ประโยชน์ในการเผยแผ่ธรรมะและการบริหารจัดการวัดอย่างเหมาะสม (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2561)

ภาวะผู้นำทางศาสนา (Religious Leadership) เป็นภาวะผู้นำที่มีรากฐานจากศรัทธาและคุณธรรม โดยผู้นำต้องสามารถเป็นแบบอย่างทั้งด้านจริยธรรม ปัญญา และความเมตตา พร้อมทั้งสามารถชี้นำศรัทธาให้สอดคล้องกับหลักคำสอนของศาสนา และพัฒนาชุมชนศาสนาให้เข้มแข็ง (Avolio & Gardner, 2005) สำหรับบริบทของพระพุทธศาสนาไทย ผู้นำทางศาสนาอย่างเจ้าอาวาสต้องแสดงภาวะผู้นำที่ผสมผสานระหว่างบทบาทของ ธรรมานุปนายก (ผู้นำทางธรรม) และ สังฆานุปนายก (ผู้นำการปกครองคณะสงฆ์) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2543) ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการบริหารวัดในมิติธรรมะและสังคม

ในระดับสากล แนวคิดภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) ซึ่งเสนอโดย Burns (1978) และพัฒนาต่อโดย Bass และ Riggio (2006) ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่ามีความเหมาะสมในบริบทขององค์กรยุคใหม่ ผู้นำลักษณะนี้มีคุณสมบัติในการสร้างแรงบันดาลใจ แสดงวิสัยทัศน์ และส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้กับบทบาทของเจ้าอาวาสในยุคดิจิทัล โดยเฉพาะในการส่งเสริมการเรียนรู้ของพระภิกษุและญาติโยมผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น YouTube, Facebook และ Zoom เพื่อให้การสื่อสารธรรมะเข้าถึงผู้คนได้มากขึ้นและสอดคล้องกับพฤติกรรมผู้บริโภคสื่อในยุคปัจจุบัน นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำเชิงดิจิทัล (Digital Leadership) ซึ่งประกอบด้วยความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การจัดการข้อมูล และการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ มีความสำคัญต่อการดำเนินงานขององค์กรศาสนาในยุคใหม่ (Sheninger, 2019) ในกรณีของประเทศไทย เจ้าอาวาสจำนวนไม่น้อยเริ่มหันมาใช้เทคโนโลยีเพื่อการเผยแผ่ธรรมะและระดมทรัพยากรเพื่อกิจกรรมสาธารณประโยชน์ ผ่านช่องทางโซเชียลมีเดียหรือการถ่ายทอดสดกิจกรรมทางวัด

กล่าวโดยสรุป ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในยุคดิจิทัลจึงเป็นการผสมผสานระหว่างความสามารถทางธรรม ความเข้าใจทางเทคโนโลยี และภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ที่สามารถประยุกต์ใช้แนวคิดจากทั้งตะวันตกและตะวันออกเพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคมในยุคดิจิทัลได้อย่างสมดุล

แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำ

ภาวะผู้นำ (Leadership) หมายถึง ความสามารถในการจูงใจ ชี้นำ และประสานความร่วมมือของบุคคลในองค์กรหรือชุมชน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ (Burns, 1978; Bass & Riggio, 2006) แนวคิดหนึ่ง ที่ได้รับความนิยมในยุคปัจจุบันคือ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) ซึ่งเน้นการพัฒนา ศักยภาพของผู้ตาม การสร้างแรงบันดาลใจ และการนำการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในระดับองค์กรหรือชุมชน โดยประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ประการ ดังนี้:

1) วิสัยทัศน์และแรงบันดาลใจ (Inspirational Motivation)

ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ชัดเจนสามารถถ่ายทอดเป้าหมายอันทรงพลังแก่สมาชิกในองค์กร ก่อให้เกิดความมุ่งมั่นและแรงบันดาลใจในการปฏิบัติงานร่วมกัน โดยเฉพาะในภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้นำจะต้องมีความสามารถในการจุดประกายอุดมการณ์ร่วม สร้างแรงศรัทธา และโน้มน้าวให้ผู้ตามเห็นคุณค่าของภารกิจที่ตนมีส่วนร่วม (Bass & Riggio, 2006)

ในบริบทของเจ้าอาวาส การมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ทางธรรมะและแหล่งสร้างคุณธรรมจริยธรรมในชุมชน ถือเป็นบทบาทสำคัญที่ต้องมีการวางแผนเชิงกลยุทธ์ ควบคู่กับการนำเสนอแนวทางที่สร้างแรงบันดาลใจแก่พระสงฆ์และญาติโยม เช่น การส่งเสริมกิจกรรมธรรมะออนไลน์ การจัดอบรมคุณธรรมสำหรับเยาวชน และการใช้เทคโนโลยีเพื่อเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2561)

นอกจากนี้ Yukl (2013) ชี้ให้เห็นว่าผู้นำที่สร้างแรงบันดาลใจมักแสดงออกถึงความกระตือรือร้น ความมุ่งมั่น และการยืนยันในเป้าหมายที่มีความหมายต่อผู้ตาม ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความจงรักภักดีและแรงผลักดันในการทำงาน ในแวดวงพระพุทธศาสนา การมีเป้าหมายร่วมในเชิงจิตวิญญาณ เช่น การเผยแผ่พระธรรม การสงเคราะห์ชุมชน หรือการสร้างสังคมแห่งสันติ จึงเป็นหัวใจสำคัญของภาวะผู้นำแบบสร้างแรงบันดาลใจ

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (2564) อธิบายว่า เจ้าอาวาสยุคใหม่ควรมี "วิสัยทัศน์เชิงพุทธบูรณาการ" คือการเห็นภาพอนาคตของวัดที่เป็นศูนย์กลางแห่งการพัฒนาองค์รวม ทั้งด้านจิตใจ ปัญญา และสังคม และสามารถสื่อสารวิสัยทัศน์ดังกล่าวผ่านกิจกรรม สื่อดิจิทัล และรูปแบบการบริหารที่สร้างพลังให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม

Nanus (1992) เสนอว่าผู้นำที่ประสบความสำเร็จต้องสามารถสร้าง “ภาพอนาคตที่พึงปรารถนา” (desirable future) และสื่อสารภาพนั้นให้ผู้ตามเห็นพ้องร่วมกัน ในกรณีของเจ้าอาวาส วิสัยทัศน์อาจสะท้อนออกผ่านคำเทศน์ การจัดโครงการพัฒนาชุมชน หรือการพัฒนาพื้นที่วัดให้ตอบสนองต่อความต้องการทางจิตวิญญาณและสังคมของชุมชน

โกวิท ประวีตรนนท์ (2558) ยังเสนอว่า ผู้นำที่มีแรงบันดาลใจสูงจะสามารถ “ปลุกพลังศรัทธา” ของสมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเยาวชน ซึ่งต้องการรูปแบบการสื่อสารที่ทันสมัย เช่น การใช้คลิปวิดีโอธรรมะสั้น ๆ ผ่าน TikTok หรือการจัด Live สอนธรรมทาง Facebook ซึ่งเป็นสื่อที่เข้าถึงง่ายและสร้างความผูกพันทางจิตใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) การพิจารณาเฉพาะบุคคล (Individualized Consideration)

หนึ่งในองค์ประกอบสำคัญของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดของ Bass & Riggio (2006) คือการพิจารณาเฉพาะบุคคล หมายถึง ความสามารถของผู้นำในการเข้าใจความแตกต่างของแต่ละบุคคล ให้ความใส่ใจต่อความต้องการเฉพาะด้าน และส่งเสริมการพัฒนาอย่างเหมาะสม ผู้นำในลักษณะนี้จะมีความเอาใจใส่ในระดับปัจเจก ปรับเปลี่ยนรูปแบบการสื่อสาร และทำให้โอกาสในการมีส่วนร่วมตามความสามารถและศักยภาพของผู้ตาม (Northouse, 2022) ในบริบทของวัด เจ้าอาวาสควรมีบทบาทในการดูแลและสนับสนุนพระสงฆ์ สามเณร และญาติโยมอย่างเหมาะสมกับบริบทเฉพาะกลุ่ม เช่น กลุ่มผู้สูงอายุที่ต้องการธรรมะที่เข้าใจง่ายและมีกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย กลุ่มเด็ก และเยาวชนที่ควรได้รับการสื่อสารธรรมะผ่านกิจกรรมสร้างสรรค์ หรือผู้ที่มีความต้องการพิเศษที่อาจต้องใช้ช่องทางหรือวิธีการเฉพาะในการเข้าถึงคำสอนพระพุทธศาสนา (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2564)

Goleman (2013) ซึ่งพัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับ “ภาวะผู้นำทางอารมณ์” (Emotional Intelligence Leadership) ระบุว่า ผู้นำที่ประสบความสำเร็จจะต้องสามารถรับรู้ เข้าใจ และบริหารจัดการอารมณ์ทั้งของตนเองและผู้อื่น การมีภาวะผู้นำทางอารมณ์นี้จะช่วยให้ผู้นำสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดี เข้าอกเข้าใจ และตอบสนองต่อความต้องการของบุคคลในแต่ละระดับได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในวัด ผู้นำที่มีความเข้าใจเชิงอารมณ์จะสามารถประคับประคองจิตใจผู้ที่ประสบปัญหา เช่น คนป่วย คนทุกข์ หรือคนที่อยู่ในภาวะวิกฤติได้อย่างเหมาะสม

Leithwood et al. (2004) กล่าวถึงภาวะผู้นำเชิงสนับสนุน (Supportive Leadership) ว่าเป็นแนวทางที่ผู้นำจะให้ความสำคัญต่อการเอาใจใส่และสนับสนุนผู้ตามในระดับปัจเจก เพื่อให้แต่ละคนสามารถเติบโตและบรรลุศักยภาพสูงสุด โดยเฉพาะในระบบการศึกษาหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับบทบาทของเจ้าอาวาสที่ควรสร้างโอกาสการเรียนรู้ธรรมะอย่างเหมาะสมกับบริบทและระดับของผู้เรียน

โกวิท ประวีตรนนท์ (2558) อธิบายว่า ผู้นำในองค์กรศาสนาควรมี “ภาวะเมตตาธรรม” ที่สะท้อนผ่านการดูแลผู้คนอย่างเท่าเทียมและเข้าอกเข้าใจในความแตกต่างทางวัย เพศ วัฒนธรรม และสถานภาพ การมีเมตตาเช่นนี้เป็นรากฐานสำคัญของภาวะผู้นำแบบพุทธ ที่มีได้เป็นเพียงการบริหารองค์กรวัด หากแต่เป็นการ “บริหารใจคน” ที่ต้องอาศัยความละเอียดอ่อนและการเปิดใจรับฟัง

วรภัทร ภูเจริญ (2560) ยังเสนอแนวคิด “ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณ” ซึ่งเน้นการให้ความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพภายในของบุคคลแต่ละคน โดยเฉพาะการส่งเสริมให้บุคคลเหล่านั้นสามารถเข้าถึงคุณค่าภายในตนเองผ่านหลักธรรม เจ้าอาวาสในยุคดิจิทัลจึงควรใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ เช่น Line OA หรือ Facebook Page ที่สามารถออกแบบคอนเทนต์เฉพาะกลุ่ม เช่น ธรรมะสำหรับคนทำงาน ธรรมะสำหรับผู้ป่วย หรือสื่อพัฒนาจิตใจสำหรับวัยรุ่น ซึ่งจะช่วยให้เกิดความใกล้ชิดและสร้างผลกระทบในเชิงจิตวิญญาณได้อย่างลึกซึ้ง

3) การกระตุ้นทางปัญญา (Intellectual Stimulation)

การกระตุ้นทางปัญญาเป็นหนึ่งในองค์ประกอบสำคัญของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดของ Bass & Riggio (2006) โดยมุ่งเน้นให้ผู้ผู้นำสามารถสร้างบรรยากาศที่กระตุ้นให้ผู้ตามใช้ความคิดอย่างมีวิจารณญาณ กล่าวตั้งคำถาม และแสวงหาวิธีการใหม่ในการแก้ปัญหาและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง (Avolio & Gardner, 2005) ในบริบทของเจ้าอาวาสยุคดิจิทัล การกระตุ้นทางปัญญาหมายถึง การเปลี่ยนบทบาทจาก “ผู้สอน” มาเป็น “ผู้นำการเรียนรู้” โดยใช้แนวทางที่เปิดพื้นที่ให้ผู้ตามได้ตั้งคำถามต่อหลักธรรม และแลกเปลี่ยนแนวคิดอย่างสร้างสรรค์ ตัวอย่างเช่น การจัดกิจกรรม “ธรรมะกับชีวิตจริง” หรือ “สนทนาธรรมเชิงประเด็น” ที่เชื่อมโยงธรรมะเข้ากับสถานการณ์ร่วมสมัย เช่น ความเครียดจากการทำงาน ปัญหาครอบครัว หรือการใช้ชีวิตในยุคดิจิทัล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Campbell & Tsuria (2021) ที่เสนอว่าศาสนาในยุคดิจิทัลควรเป็นพื้นที่ที่ส่งเสริมการตีความอย่างหลากหลายและเชื่อมโยงกับประสบการณ์ชีวิตของผู้คน

Heifetz, Grashow, & Linsky (2009) เสนอแนวคิด Adaptive Leadership ซึ่งชี้ว่าผู้นำต้องช่วยให้ผู้ตามสามารถเผชิญและเรียนรู้จากความท้าทายใหม่ โดยเฉพาะในยุคที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว เช่น ยุคดิจิทัล เจ้าอาวาสควรออกแบบการเผยแผ่ธรรมะที่ท้าทายความคิด เช่น การตั้งคำถามปลายเปิด การวิเคราะห์กรณีศึกษา หรือแม้แต่การสร้างเวทีให้ผู้ตามได้อภิปรายธรรมะในมุมมองของตนเอง

พระมหาประนอม ธมฺมาลังกาโร (2562) ระบุว่า การเรียนรู้ธรรมะในยุคปัจจุบันต้องเปลี่ยนจาก “การฟังแล้วจำ” ไปสู่ “การคิดแล้วเข้าใจ” ซึ่งต้องอาศัยการสร้างกิจกรรมที่กระตุ้นให้เกิดการตั้งคำถาม การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์เชิงจริยธรรม เช่น การใช้ปัญหาเชิงสถานการณ์จำลองในบทเรียนธรรมะ เพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ปัญญาในการพิจารณาและตัดสินใจอย่างมีสติ

Nasrullah & Khan (2020) พบว่า การใช้สื่อดิจิทัลในบริบทศาสนา เช่น พอดแคสต์ ธรรมะออนไลน์ หรือการตอบคำถามธรรมะผ่านโซเชียลมีเดีย ช่วยให้ผู้ฟังได้เรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและสามารถเข้าถึงสาระธรรมะในรูปแบบที่ตรงกับ ความสนใจและความจำเป็นของตนเอง ทั้งยังช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเชื่อมโยงหลักธรรมกับประสบการณ์ส่วนตัว

นอกจากนี้ พระราชวิจิตรปฏิภาณ (วีระ คณุตตโม) ยังกล่าวถึง “ธรรมะเชิงปัญญา” ว่าเป็นการสอนธรรมะที่มีใช้เพียงถ่ายทอดเนื้อหา หากแต่กระตุ้นให้ผู้ฟังไตร่ตรองด้วยตนเองอย่างลึกซึ้ง เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในอย่างแท้จริง เจ้าอาวาสที่มีภาวะผู้นำด้านนี้จึงต้องมีทั้งทักษะทางปัญญา การเข้าใจความคิดของผู้คน และสามารถใช้เทคโนโลยีเพื่อเสริมสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้แบบวิพากษ์ (Critical Learning Space)

4) อิทธิพลทางอุดมการณ์ (Idealized Influence)

อิทธิพลทางอุดมการณ์เป็นองค์ประกอบสำคัญของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ที่เน้นการเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่สูงส่ง ซึ่งสามารถสร้างแรงบันดาลใจและความไว้วางใจให้แก่ผู้ตาม (Bass & Riggio,

2006) ผู้นำในลักษณะนี้จะยึดมั่นในอุดมการณ์ที่ตั้งมา แสดงออกผ่านการกระทำที่สอดคล้องกับสิ่งที่ตนเองสอนหรือส่งเสริม และสามารถสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มีศรัทธาและจริยธรรมร่วมกัน (Yukl, 2013) ในบริบทของพระพุทธศาสนา เจ้าอาวาสเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่ต้องดำรงตนอย่างมีคุณธรรม รักษาศีลอย่างเคร่งครัด และปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างมั่นคง พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2543) ได้กล่าวว่า ผู้นำในพระพุทธศาสนาไม่ใช่เพียงผู้สั่งการ แต่ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในทางธรรมะ เป็น "ผู้นำด้วยธรรม" ไม่ใช่ "ผู้นำด้วยอำนาจ"

Northouse (2022) เน้นว่าผู้นำที่มีอิทธิพลทางอุดมการณ์สูง มักได้รับความนับถือจากผู้ตามด้วยความศรัทธา มิใช่ด้วยความเกรงกลัว และจะสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนได้ เพราะผู้ตามพร้อมที่จะเดินตามอย่างเต็มใจ สำหรับเจ้าอาวาส สิ่งนี้สะท้อนผ่านความประพฤติที่มั่นคง เช่น การประพฤติพรหมจรรย์อย่างเคร่งครัด การไม่รับทรัพย์สินหรือบริภคเงินจำเป็น และการสละตนเพื่อส่วนรวม

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (2562) กล่าวถึง "ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณ" ของพระสงฆ์ว่า ต้องมีทั้ง "ปัญญา" และ "เมตตา" ควบคู่กัน ความเมตตาที่แสดงออกอย่างจริงใจต่อผู้คนในชุมชน รวมถึงการยอมสละความสะดวกสบายส่วนตนเพื่อช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก เป็นสิ่งที่ยกระดับจิตใจของผู้พบเห็น และนำไปสู่ความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง

Fry (2003) ได้เสนอแนวคิด "Spiritual Leadership" ซึ่งเชื่อว่าผู้นำที่ยึดมั่นในคุณธรรม ความเมตตา และเป้าหมายอันมีความหมายจะสามารถสร้างแรงจูงใจภายใน (intrinsic motivation) ให้แก่ผู้ตาม ซึ่งในบริบทของวัด หมายถึง การนำศรัทธาของประชาชนไปสู่การปฏิบัติจริง เช่น การทำบุญอย่างมีเจตนา การรักษาศีลอย่างสม่ำเสมอ และการบำเพ็ญตนเพื่อส่วนรวม

พระไพศาล วิสาโล (2563) ยังได้เสนอว่า ภาวะผู้นำของพระสงฆ์ในยุคปัจจุบันต้องไม่ใช่เพียงการแสดงธรรมผ่านคำพูด หากแต่ต้องเป็นการ "แสดงธรรมผ่านชีวิต" หรือ Living Dhamma ซึ่งเป็นแนวทางที่สะท้อนถึง Idealized Influence อย่างแท้จริง กล่าวคือ การใช้ชีวิตที่เรียบง่าย จริงใจ และเสียสละของเจ้าอาวาส จะเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้คนดำเนินชีวิตตามหลักธรรมไปโดยไม่รู้ตัว

สรุป เมื่อประยุกต์ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับบริบทของวัดในยุคดิจิทัล ผู้นำทางศาสนาอย่างเจ้าอาวาสจำเป็นต้องมีทั้งคุณสมบัติทางธรรมและทักษะการบริหารยุคใหม่ โดยเฉพาะความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการสื่อสาร การบริหารกิจกรรม และการพัฒนาศรัทธาในรูปแบบใหม่ที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมปัจจุบันภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในยุคดิจิทัล จึงไม่ใช่เพียงความสามารถในการบริหารวัดในด้านกายภาพ แต่ต้องเป็นภาวะผู้นำที่ผสมผสานคุณลักษณะทางธรรม จริยธรรม และความสามารถในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี เพื่อให้สามารถสื่อสาร เชื่อมโยง และนำพาสังคมเข้าสู่คุณธรรมจริยธรรมอย่างเท่าทันต่อโลกยุคใหม่ โดยการบูรณาการภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับหลักพุทธธรรมอย่างลงตัว จะเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญต่อการธำรงและพัฒนาพระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21

3. บทบาทของเจ้าอาวาสในยุคดิจิทัล

เจ้าอาวาสในยุคดิจิทัลต้องสามารถปรับตัวเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและการใช้งานเทคโนโลยี โดยการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่ธรรมะ การบริหารจัดการวัด และการทำงานในด้านต่าง ๆ เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้คนในยุคสมัยใหม่ได้

3.1 ผู้นำทางธรรม

เผยแผ่ธรรมะผ่านช่องทางออนไลน์ การเผยแผ่ธรรมะผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น Facebook, YouTube, และ TikTok เป็นวิธีที่ทันสมัยในการเข้าถึงญาติโยม โดยสามารถทำให้คำสอนพระพุทธศาสนาเข้าถึงกลุ่มคนในทุกช่วงวัยและทุกภูมิภาค แม้กระทั่งผู้ที่ไม่สามารถเดินทางไปที่วัดได้ในช่วงเวลาที่กำหนด (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2564) เทคโนโลยี

นี้ช่วยให้เจ้าอาวาสสามารถสื่อสารธรรมะในรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งการทำคลิปวิดีโอธรรมะ หรือการถ่ายทอดสด การสวดมนต์จากวัด

จัดกิจกรรมธรรมะออนไลน์ การจัดกิจกรรมธรรมะออนไลน์ เช่น สวดมนต์ออนไลน์ หรือการจัดการเสวนา ธรรมะไลฟ์สด นอกจากจะช่วยให้ผู้คนสามารถเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาได้จากที่บ้านแล้ว ยังส่งเสริมการเรียนรู้และ ปฏิบัติธรรมผ่านช่องทางที่สะดวกและทันสมัย (Northouse, 2022) การใช้สื่อดิจิทัลในรูปแบบนี้เป็นเครื่องมือที่สำคัญใน การรักษาความเชื่อมโยงระหว่างเจ้าอาวาสและชุมชนในยุคที่การพบปะกันในที่สาธารณะลดลง

3.2 ผู้นำทางสังคม

สื่อสารกับญาติโยมผ่านแอปพลิเคชันต่าง ๆ การใช้แอปพลิเคชันต่าง ๆ เช่น Line, Facebook, หรือ Instagram ช่วยให้เจ้าอาวาสสามารถสื่อสารกับญาติโยมได้ง่ายและสะดวก โดยเฉพาะในช่วงที่การพบปะในชีวิตจริงมี ข้อจำกัด (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543) การสื่อสารผ่านเทคโนโลยีนี้ยังช่วยให้เจ้าอาวาสสามารถตอบคำถาม ปรัชชาธรรมะ และสื่อสารเรื่องราวทางศาสนาได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

บทบาทในการเยียวยาสังคมในช่วงวิกฤติ เช่น COVID-19 ในช่วงวิกฤติเช่นการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 เจ้าอาวาสสามารถทำหน้าที่เป็นผู้นำทางสังคมที่สำคัญในการดูแลจิตใจของประชาชน โดยการใช้อินเทอร์เน็ตในการเผยแพร่ คำสอน การให้คำปรึกษา และการจัดกิจกรรมออนไลน์เพื่อเสริมสร้างความสงบสุขและความเข้มแข็งในจิตใจของผู้คน (Yukl, 2013) เช่น การสวดมนต์ออนไลน์เพื่อเสริมสร้างจิตใจในช่วงที่สังคมต้องเผชิญกับความไม่แน่นอน

3.3 ผู้นำด้านการบริหารจัดการวัด

บริหารทรัพยากรบุคคล การเงิน และระบบเอกสารวัดด้วยเทคโนโลยี การใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการ ภายในวัด เช่น ระบบการจัดการบุคลากร ระบบการเงิน และการจัดการเอกสารออนไลน์ ช่วยให้การดำเนินการภายในวัด มีความโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ (Bass & Riggio, 2006) การนำเทคโนโลยีมาช่วยในการจัดการระบบต่าง ๆ ยังช่วยลด เวลาและเพิ่มความสะดวกในการทำงานของพระภิกษุ สามเณร และเจ้าหน้าที่วัด

พัฒนาเว็บไซต์หรือแอปของวัดเพื่อให้บริการข้อมูลและกิจกรรม การพัฒนาเว็บไซต์หรือแอปพลิเคชันของวัด เพื่อให้บริการข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมทางศาสนา การเผยแพร่บทความธรรมะ และการทำบุญออนไลน์ ถือเป็นการ ยกกระตือรือร้นให้บริการของวัดไปสู่ระดับที่ทันสมัยและสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างมี ประสิทธิภาพ (Fry, 2003) เทคโนโลยีเหล่านี้สามารถช่วยให้ผู้คนเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ ได้ทุกที่ทุกเวลา ทั้งในกรณีที่ต้องการ ร่วมกิจกรรมหรือเรียนรู้ธรรมะ

สรุป บทบาทของเจ้าอาวาสในยุคดิจิทัลสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของบทบาททางศาสนาในสังคม ปัจจุบัน ซึ่งนอกจากการเป็นผู้นำทางธรรมแล้ว ยังต้องมีบทบาทในการเป็นผู้นำทางสังคมและการบริหารจัดการภายในวัด ด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย การนำเทคโนโลยีมาช่วยในการเผยแพร่ธรรมะ การสื่อสารกับชุมชน และการบริหารจัดการวัดเป็น สิ่งที่สำคัญในยุคนี้ เพื่อให้สามารถรักษาความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าอาวาสและญาติโยมได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

4. ความท้าทายและข้อเสนอแนะ

การใช้เทคโนโลยีในวัดและในบทบาทของเจ้าอาวาสในยุคดิจิทัลนั้น แม้ว่าจะมีประโยชน์มากมาย แต่ก็ยังมี ความท้าทายที่ต้องเผชิญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านความพร้อมทางด้านเทคโนโลยีและการรักษาความเป็นธรรมใน กระบวนการเผยแพร่ธรรมะผ่านสื่อออนไลน์

ความท้าทาย

1. ความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยีระหว่างพระภิกษุแต่ละรุ่น:

ในวัดบางแห่งพระภิกษุและสามเณรอาจมีระดับความรู้และทักษะทางด้านเทคโนโลยีที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะในหมู่พระที่ มีอายุหรืออยู่ในพื้นที่ห่างไกล ซึ่งอาจจะไม่คุ้นเคยกับการใช้เครื่องมือดิจิทัลเช่นสมาร์ทโฟนหรือคอมพิวเตอร์ในการเผยแพร่

ธรรมะหรือบริหารจัดการวัด (Campbell & Tsuria, 2021) ความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยีนี้อาจทำให้การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการสื่อสารกับญาติโยมไม่สมบูรณ์และไม่เท่าเทียมกันในทุกวัด

2. การนำเสนอธรรมะในรูปแบบที่ยังยึดติดกับโครงสร้างเดิม:

แม้ว่าจะมีความพยายามในการนำธรรมะเข้าสู่ช่องทางดิจิทัล แต่บางครั้งการนำเสนอธรรมะในรูปแบบดิจิทัลยังคงยึดติดกับวิธีการแบบเดิม ๆ เช่น การอ่านสวดมนต์หรือนั่งฟังเทศน์ โดยไม่ได้ปรับเนื้อหาหรือวิธีการนำเสนอให้เหมาะสมกับรูปแบบสื่อดิจิทัลที่สามารถดึงดูดความสนใจของผู้คนในยุคปัจจุบันได้มากขึ้น (Yukl, 2013) การใช้สื่อดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องมีการสร้างเนื้อหาที่เหมาะสมและสามารถตอบโจทย์ผู้ใช้ในสังคมที่มีความหลากหลายทางอายุและภูมิหลัง

ข้อเสนอแนะ

1. ฝึกอบรมเจ้าอาวาสด้านทักษะดิจิทัลอย่างเป็นระบบ การฝึกอบรมทักษะดิจิทัลแก่เจ้าอาวาสควรเป็นกระบวนการที่เป็นระบบและต่อเนื่อง โดยการจัดสัมมนาหรือคอร์สการฝึกอบรมเพื่อให้เจ้าอาวาสสามารถใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ในการเผยแผ่ธรรมะ การบริหารจัดการวัด และการสื่อสารกับชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Bass & Riggio, 2006) การอบรมเหล่านี้จะช่วยลดช่องว่างทางเทคโนโลยีระหว่างพระภิกษุรุ่นใหม่และรุ่นเก่า

2. ส่งเสริมให้เจ้าอาวาสพัฒนา Soft Skills ด้านการสื่อสารและการสร้างเครือข่าย ในยุคดิจิทัล การสื่อสารและการสร้างเครือข่ายมีความสำคัญมาก เจ้าอาวาสควรได้รับการฝึกฝนในด้านทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เช่น การเขียนข้อความที่สามารถเข้าถึงผู้อ่านได้อย่างมีประสิทธิภาพ การใช้โซเชียลมีเดียเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม หรือการสร้างเครือข่ายกับผู้คนในสังคม (Avolio & Gardner, 2005) ทักษะเหล่านี้จะช่วยให้เจ้าอาวาสสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับญาติโยมและชุมชนในยุคที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวัน

3. สร้างแนวทางการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมกับหลักพระธรรมวินัย การใช้เทคโนโลยีในวัดต้องทำอย่างระมัดระวังและเหมาะสมกับหลักพระธรรมวินัย โดยไม่ให้เกิดการใช้เทคโนโลยีไปขัดแย้งกับค่านิยมทางศาสนา การพัฒนาแนวทางการใช้เทคโนโลยีที่สอดคล้องกับหลักธรรม เช่น การสร้างเนื้อหาธรรมะที่มีคุณค่าทางจิตใจและสามารถส่งเสริมการพัฒนาจิตวิญญาณของผู้คนจะช่วยให้การนำเทคโนโลยีมาใช้ในวัดเกิดประโยชน์สูงสุด (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2543)

สรุป ในยุคดิจิทัล เจ้าอาวาสต้องเผชิญกับความท้าทายในด้านการใช้เทคโนโลยีที่มีความเหลื่อมล้ำและการนำเสนอธรรมะในรูปแบบที่ไม่ตอบสนองความต้องการของสังคมดิจิทัลอย่างเต็มที่ ข้อเสนอแนะที่สามารถช่วยเสริมสร้างความสามารถของเจ้าอาวาสในการใช้เทคโนโลยี ได้แก่ การฝึกอบรมทักษะดิจิทัล การพัฒนา Soft Skills และการใช้เทคโนโลยีอย่างมีความรับผิดชอบตามหลักธรรม เพื่อให้การนำเทคโนโลยีมาใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ธรรมะและการบริหารจัดการวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคงความเป็นธรรมในพระธรรมวินัย

บทสรุป

ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในยุคดิจิทัลต้องเป็นภาวะผู้นำที่ผสมผสานระหว่างคุณธรรม ความสามารถในการบริหารจัดการ และทักษะดิจิทัล โดยมุ่งเน้นการเป็นแบบอย่างที่ดีทางจริยธรรม พร้อมทั้งสามารถใช้เทคโนโลยีในการเชื่อมโยง พัฒนา และเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างเหมาะสมในยุคปัจจุบัน ในยุคดิจิทัลที่เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมีบทบาทสำคัญ ผู้นำทางศาสนา เช่น เจ้าอาวาส จำเป็นต้องปรับตัวให้สามารถใช้เครื่องมือดิจิทัลในการสื่อสารธรรมะและบริหารวัดอย่างมีประสิทธิภาพ ภาวะผู้นำทางศาสนาในบริบทของพระพุทธศาสนาไทยเน้นที่การเป็นแบบอย่างทางจริยธรรม ความเมตตา และการให้คำปรึกษาเชิงปัญญา โดยผู้นำทางศาสนาจะต้องสามารถประยุกต์ใช้แนวคิดจากทั้งภาคตะวันออกและตะวันตก เช่น ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและภาวะผู้นำเชิงดิจิทัล เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

ศาสนาให้สามารถเข้าถึงธรรมะผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น YouTube หรือ Facebook การใช้เทคโนโลยีในการเผยแผ่ธรรมะและการบริหารวัดช่วยให้เจ้าอาวาสสามารถสร้างแรงบันดาลใจและกระตุ้นการเรียนรู้ทั้งในพระสงฆ์และญาติโยมได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- โกวิท ประวีตรนนท์. (2558). ภาวะผู้นำพุทธในองค์กรศาสนา. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). บทบาทของผู้นำทางศาสนาในพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2564). ภาวะผู้นำทางธรรมในยุคดิจิทัล: การพัฒนาเจ้าอาวาสในบริบทปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์การศึกษา.
- วรภัทร ภูเจริญ. (2560). การพัฒนาผู้นำในองค์กรศาสนา: แนวทางเชิงจิตวิญญาณ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2561). การใช้เทคโนโลยีในการเผยแผ่ธรรมะและบริหารวัดในยุคดิจิทัล. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Avolio, B. J., & Gardner, W. L. (2005). Authentic leadership development: Getting to the root of positive forms of leadership. *The Leadership Quarterly*, 16(3), 315-338.
- Bass, B. M., & Riggio, R. E. (2006). *Transformational leadership* (2nd ed.). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Burns, J. M. (1978). *Leadership*. Harper & Row.
- Campbell, H., & Tsuria, R. (2021). *Digital religion: Understanding religious practice in digital media*. Routledge.
- Heifetz, R. A., Grashow, A., & Linsky, M. (2009). *The practice of adaptive leadership: Tools and tactics for changing your organization and the world*. Harvard Business Press.
- Nasrullah, M., & Khan, A. A. (2020). Digital media and religion: The impact of technology on faith practices. *Journal of Digital Religion*, 5(1), 23-36.
- Yukl, G. (2013). *Leadership in organizations* (8th ed.). Pearson Education.